

بررسی وضعیت موجود تعاونی‌های کشاورزی □ در صنعت دام استان همدان (مطالعه موردی: تعاونی

های گاوداری شیری)

مهسا معتقد^۱، احمد یعقوبی فرانی

Mahsamotaghd440@yahoo.com

yaghoubi@basu.ac.ir

(۱) نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی دانشگاه تهران-کرج

(۲) استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا - همدان

چکیده

با وجود نقش با اهمیتی که تعاونی‌ها در نظام تولید کشاورزی ایفا می‌کنند، همواره مشکلاتی وجود دارد که آن‌ها را از ابعاد گوناگون تهدید می‌کنند. هدف مطالعه حاضر بررسی وضعیت موجود تعاونی گاوداری شیری است. این مطالعه به لحاظ هدف، کاربردی بوده و از نظر جمع‌آوری داده‌ها، به روش توصیفی - پیمایشی انجام شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش مصاحبه و پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. برای تعیین روایی پرسشنامه از نظرات اساتید دانشگاه بوعلی سینا و کارشناسان اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان همدان بهره گرفته شده است. روش‌ها و تکنیک‌های آماری مشتمل بر روش‌های توصیفی که در قالب نرم‌افزار آماری SPSS مورد بررسی است. به دلیل محدود بودن حجم نمونه (۱۰ تعاونی گاوداری) تنها به آمار توصیفی پرداخته شده است. با توجه به نتایج بدست آمده از آسیب‌های بهداشتی، می‌توان به نداشتن حوضچه با تشک ضد عفونی ورودی به زایشگاه و بیمارستان، نداشتن سکو یا رامپ تخلیه دام با ارتفاع مناسب، عدم وجود تجهیزات به منظور انجام معاینات، عدم وجود مایه‌کوبی و آزمایش، نداشتن آزمایشگاه آنالیز مواد غذایی دام، نداشتن حوضچه درب ورودی اصلی، نداشتن کارت بهداشتی کارگران از مراکز بهداشتی و آزمایش آب از نظر میکروبی - شیمیایی، نتایج بدست آمده از آسیب‌ها و مشکلات فنی و عملکردی می‌توان به عدم وجود مسئول فنی بهداشتی و اصطبل نیمه باز تلیسه اشاره نمود. با توجه به نتایجی که اشاره گردید تعاونی‌ها از نظر شاخص‌های بهداشتی نامناسب و از نظر شاخص‌های فنی - عملکردی مناسبتر می‌باشد. در انتها پیشنهاداتی جهت توانمندسازی تعاونی‌های گاوداری ارائه شد.

-واژه‌های کلیدی: آسیب‌ها و مشکلات تعاونی‌های گاوداری، تعاونی‌های گاوداری شیری، استان همدان.

A Survey on the Status of Agricultural Cooperatives in Hamedan's Livestock Industry (Case Study: Dairy Cooperatives)

1- Mahsa motaghd

Ph.D. Student of Agricultural Development University of Tehran-Karaj

2-Ahmad yaghoubi Farani (Corresponding Author)

Assistant professor, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan- Iran

ABSTRACT

Despite the important role that cooperatives play in the agricultural production system, there are always problems that threaten them from a variety of dimensions. The aim of this study was to investigate the existing situation of dairy cattle cooperatives. The purpose of this study was applied and the data were collected by descriptive-survey method. Data were collected by interview and researcher-made questionnaire. To determine the validity of the questionnaire, the views of the professors of Bu-Ali Sina University and the experts of the Department of Co-operation, Work and Social Welfare of Hamedan Province have been used. Methods and statistical techniques including descriptive methods which are analyzed using SPSS statistical software. Due to limited sample size (10 dairy cooperatives), only descriptive statistics have been considered. Regarding the results of health damage, it can be concluded that there is no pond with disinfection mats entering the hospital and the hospital, lack of a platform or rum, drainage of the livestock with appropriate height, lack of equipment for conducting examinations, absence of intestines Cubic and experimental, lack of a laboratory for analysis of livestock's foodstuffs, lack of a main entrance door basin, lack of workers' health cards from health centers and testing of water from a microbial-chemical point of view, the results of damage and technical and functional problems can be The lack of a technical sanitary officer and hemisphere semi-open stables. Regarding the results, the cooperatives are inappropriate for health indicators and are more suitable for technical-functional indicators. At the end, suggestions were made to empower cattle cooperatives.

Key words: Dairy cooperatives problems, dairy cooperatives, Hamedan province.

-مقدمه

تعاون یکی از بخش‌های مهم اقتصادی کشور، در جذب سرمایه‌گذاری مولد و اشتغالزایی می‌باشد. این بخش در صورت رفع موانع و مشکلات در زمینه تولید و ارتقای ضریب امنیت سرمایه‌گذاری داخلی و تنظیم قوانین کسب و کار اثر بخش می‌تواند به‌عنوان محور توسعه اقتصادی در جذب سرمایه‌گذاری و همچنین ایجاد اشتغال مولد نقش سازنده‌ای داشته باشد و به‌عنوان یک بازوی قوی اقتصادی-اجتماعی در خدمت توسعه کشور قرار گیرد، بنابراین ضرورت تشکیل این گونه تعاونی‌ها بیش از پیش مطرح می‌شود. تعاونی‌ها از جلوه‌های بارز بخش سوم اقتصاد هستند که با برقراری عدالت می‌توانند در عرصه اقتصاد ملی و فرایند توسعه اقتصادی-اجتماعی به فعالیت و رقابت بپردازند (محمودی و صمیمی فر، ۱۳۸۴: ۱۷۷). بنابراین ضرورت دارد موانع و مشکلات اصلی گسترش و توسعه بخش تعاون مورد بررسی و توجه ویژه قرار گیرد و با ارائه راهکارها و پیشنهادات اجرایی جهت عملیاتی نمودن آنها به همراه تعامل سازنده با سازمان‌های مسئول و متولی برحسب موضوع فعالیت صورت پذیرد. بخش کشاورزی یکی از بخش‌های اقتصادی مهم است که به رغم فراهم نبودن برخی الزامات پایه ای، با توجه به شرایط موجود جهانی به ناگزیر باید برای مقابله با چالش اشتغال در کشور از آن مدد گرفت. در این راستا تشکیل تعاونی‌ها می‌تواند یکی از راهکارهای مهم در جهت افزایش اشتغال در بخش کشاورزی باشد. این تعاونی‌ها در زمینه خرید محصولات کشاورزی، فروش نهاده‌های کشاورزی و اعطای اعتبارات به کشاورزان و... فعالیت می‌کنند که از این طریق باعث ایجاد اشتغال گردد. تعاونی‌های کشاورزی در حقیقت یک نهاد اقتصادی و اجتماعی هستند که به اکثریت زارعان کمک می‌کنند که تولیدات و درآمد خود و جامعه را افزایش دهند (عبدالرحمن و اسمیت، ۱۹۹۶).

با وجود نقش با اهمیتی که تعاونی‌ها در نظام تولید کشاورزی بر عهده دارند همواره مسائلی وجود دارد که این تعاونی‌ها را از ابعاد گوناگون تهدید می‌کنند که بررسی شروع و عمیق مسائلی که سازمان با آن روبروست، تعیین عوامل و نیروهایی که موجب پدید آمدن مسئله شده اند، تهیه اطلاعات لازم جهت تصمیم‌گیری برای چگونگی حل مسئله و نیز ارائه پیشنهادات و راهکارهایی جهت حل مسئله است. نقش تعاونی‌های کشاورزی در توسعه اقتصادی هر منطقه و شناسایی امکانات و محدودیت‌های موجود در این زمینه اهمیت فراوانی دارد. از جمله صنایع مهم در تعاونی‌های کشاورزی صنعت دام می‌باشد. صنعت دام به‌عنوان یکی از مهمترین زیر بخش‌های کشاورزی و تامین کننده اساسی ترین مواد غذایی پایه در سطوح داخلی و خارجی اهمیت ویژه‌ای دارد که باید به ابزارهای رشد و توسعه دهنده آن از جمله تعاونی های دام توجه خاصی شود (حضرتی و همکاران، ۱۳۸۹). شرکت‌های تعاونی گاوداری در حال حاضر بخش قابل توجهی از گوشت قرمز، شیر کشور را تولید نموده و در صورت فراهم بودن ابزارهای لازم، بخش تعاون می‌تواند در حرکت به سوی پویایی و رشد و توسعه صنعت دام نقش کلیدی ایفا نماید. بر اساس آمار و اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی و ادارات کل تعاون استانهای کشور، میزان تولید گوشت قرمز و شیر کشور در سال ۱۳۸۷ به ترتیب ۸۷۱ و ۸۷۷۱ هزار تن بوده است و در سال مذکور تعاونی‌های تحت پوشش وزارت تعاون به ترتیب نزدیک به ۱۳ درصد گوشت قرمز و ۵ درصد شیر کشور را تولید کرده‌اند (محمدی، ۱۳۸۷). رشد جمعیت، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، به همراه فقر غذایی در بخش‌هایی از جهان موجب شده است که موضوع دسترسی کافی به غذا همچنان در دستور کار سیاستگذاران اقتصادی و اجتماعی باقی بماند. از منظر برنامه‌ریزی و توسعه، غذا هم به‌عنوان کالای اقتصادی و هم به‌عنوان یکی از محصولات اصلی توسعه اقتصادی، نقشی اساسی در تأمین استقلال کشور، تأمین سلامت جامعه و افزایش کارایی نیروی انسانی دارد (شیرانی بیدآبادی و همکاران، ۱۳۸۶). بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که غذای اکثر مردم جهان به خصوص کشورهای در حال توسعه دچار کمبود پروتئین می‌باشد و از آنجا که پروتئین، به خصوص پروتئین حیوانی، نقش اساسی در تغذیه بشر دارد، کیفیت و میزان آن باید به حد مطلوب برسد (نیکوگفتار، ۱۳۸۲). از سوی دیگر، با توجه به این که یکی از خصوصیات مشترک کشورهای در حال توسعه پایین بودن بهره‌وری عوامل تولید و فناوری مورد استفاده در واحدهای تولیدی است، توجه هرچه بیشتر به تعاونی‌ها جهت نیل به توسعه اقتصادی ضروری است (ابطحی و کاظمی، ۱۳۷۹). در این راستا تشکیل تعاونی‌های گاوداری شیری در واقع کمک شایان توجهی به افزایش بهره‌وری گاوداری ها نماید.

در استان همدان تا سال ۱۳۹۴، ۱۸۱ مورد تعاونی در صنعت دام فعال (در حال بهره برداری، در دست اجرا) بوده که از این تعداد ۸۰ مورد تعاونی‌های گاوداری شیری و گوشتی در این صنعت فعال می‌باشند که با توجه به بالا بودن آمار موجود در تعاونی‌های گاوداری شیری، نشان از اهمیت موضوع دارد. نظر به اهمیت موضوع و فقدان تحقیق در منطقه مورد مطالعه در خصوص آسیب‌ها و مشکلات تعاونی‌های کشاورزی در حوزه دام در استان همدان، در تحقیق حاضر عللی که سبب شکل‌گیری مسائل در تعاونی‌ها مورد بررسی قرار گیرد. در خصوص آسیب‌ها و موانع رشد و توسعه نظام بهره‌برداری تعاونی مطالعات مختلفی صورت گرفته است که هر کدام مسائل و مشکلات تعاونی‌ها را از ابعاد خاصی مورد توجه قرار داده‌اند. در ادامه تلاش شده به مطالعاتی که در خصوص مسائل و مشکلات تعاونی‌ها انجام پذیرفته، پرداخته شود. اسدی بروجنی (۱۳۸۷) تحقیقی را با هدف مسائل و مشکلات تعاونی‌ها انجام داده است، وی به این نتیجه رسید که مسائل و مشکلات تعاونی‌ها شامل سه بخش فرهنگی، ساختاری و آموزشی و تربیتی می‌باشد. بر اساس یافته‌های ناهید (۱۳۶۴) عدم درک درست از معنا و مفهوم تعاونی و فلسفه شکل‌گیری آن‌ها را از مهم‌ترین موانع پیشروی شرکت‌های تعاونی می‌داند، مطالعات انجام شده توسط معصومی (۱۳۷۶) و نکویی نایینی و محمدی (۱۳۹۰) نیز به نوعی بر این مسئله تأکید دارد. در مطالعه‌ای سعیدی (۱۳۸۸) چالش‌های تعاونی‌های تولید کشاورزی را در کارآفرینی و ایجاد اشتغال مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که کاهش حس مشارکت‌پذیری اعضا یکی از عمده‌ترین چالش‌هایی است که این تعاونی‌ها با آن مواجه‌اند، مطالعات انجام شده توسط شعبانعلی فمی و همکاران (۱۳۸۵)، محرم نژاد و مافی (۱۳۸۸)، امینی و رضانی (۱۳۸۵)، لطیفیان (۱۳۸۵)، الله یاری (۲۰۰۸) و (Ortmann & King, 2007) به نوعی نشان می‌دهد که ضعف مشارکت اجتماعی اعضا تعاونی و کاهش حس مشارکت‌پذیری آن‌ها از مهم‌ترین آسیب‌هایی است که تعاونی‌ها را تهدید می‌کند. طبق تحقیقات قدیری مقدم و نعمتی (۱۳۹۰) نبود یک برنامه بلندمدت در زمینه اقدامات بازاریابی در زمان تولید محصولات و پس از تولید، وجود عوامل واسطه‌ای و دلالتان در هنگام فروش محصول، عدم به‌کارگیری نیروهای متخصص از سوی تعاونی‌ها در مقوله خرید و فروش محصول را به‌عنوان مهم‌ترین تنگناهای تعاونی‌های تولید کشاورزی معرفی نموده‌اند. در تحقیقی پهلوانی و همکاران (۱۳۸۷) نیز بخشی از مشکلات تعاونی‌های کشاورزی را مربوط به فروش و بازاریابی محصول تولیدی می‌دانند. در مطالعات (Bhuyan, 2000)، عیدی و سعیدی (۱۳۹۰) و صالحی (۱۳۹۰) بر آسیب‌های مدیریتی اشاره نموده و کمبود مدیران لایق برای اداره امور تعاونی‌ها را از مهم‌ترین آسیب‌های تعاونی‌های تولید عنوان نموده‌اند. مطالعاتی که در ارتباط با تعاونی‌های تولید صورت پذیرفته نشان می‌دهد، بسیاری از مشکلاتی که این تعاونی‌ها با آن مواجه‌اند به مسائل آموزشی برمی‌گردد و نتایج مطالعات (Brookings, 2009)، کرمی (۱۳۸۸)، امینی و همکاران (۱۳۸۷)، امینی و صفری شالی (۱۳۸۱) و مرکز مطالعات تعاونی دانشگاه ویسکانسین (۲۰۰۶) دلایل و شواهد بسیاری این مدعا را ثابت می‌کند و نشان می‌دهد تعاونی‌هایی که به شکل‌ها و اسامی مختلف و تنها با نام تعاون تشکیل شده‌اند، چون فاقد آموزش بوده و مدیران و اعضای آن‌ها از کیفیت کار تعاون اطلاعی نداشته‌اند دیری نپاییده و از میان رفته‌اند. برخی دیگر از مطالعات انجام شده در زمینه تعاونی‌های کشاورزی، بر اهمیت آسیب‌ها و مشکلات اقتصادی تأکید کرده و به این نتیجه رسیدند که مشکلات مالی، کمبود سرمایه و نقدینگی یکی از عمده‌ترین دلایل رکود فعالیت شرکت‌های تعاونی‌ها محسوب می‌شود که آن‌ها در راه رسیدن به اهداف خود با مشکل مواجه می‌نمایند. مطالعات انجام شده توسط (Unal & et. al., 2009)، مرکز مدیریت و سازماندهی اجتماعی دانشگاه سیدنی (۲۰۰۶)، صالحی (۱۳۹۰)، بذرافشان و شاهین (۱۳۸۹)، آگهی و همکاران (۱۳۸۶) و لطیفیان (۱۳۸۵) موید همین مطلب است. بر اساس مطالعات صورت گرفته توسط قدیری مقدم و نعمتی (۱۳۹۰)، سعیدی (۱۳۸۶)، (Russoa & et. al., 2000)، حضرتی و همکاران (۱۳۸۹)، گروسی (۱۳۸۷)، (Raney, 2008)، (Bruynis & et. al., 2001)، خلت و زمانی (۱۳۹۰) مشکلات تعاونی‌ها در بعد ساختاری شامل نامشخص بودن جایگاه حقوقی تعاونی، ضعف قوانین و مقررات نبود نظارت مسئولین اداره تعاون بر فعالیت تعاونی‌ها، عدم آگاهی مسئولین از مشکلات و کمبودهای شرکت تعاونی (عدم اعتماد بین اعضا و مدیریت شرکت و برخی اختلافات با مؤسسات و نهادهای دولتی و فقدان برنامه جامع و بلند مدت می‌باشد، که به عنوان موانعی در مسیر موفقیت تعاونی‌های کشاورزی عمل می‌نمایند.

- مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با بررسی وضعیت موجود تعاونی‌های کشاورزی (صنعت دام) در استان همدان (مطالعه موردی: تعاونی‌های گاوداری شیری) در سال ۱۳۹۵ به صورت پیمایشی انجام گرفت. در تحقیق پیمایشی عمومی‌ترین روش برای جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه است. پرسشنامه این تحقیق از دو بخش ویژگی‌های فردی و گویه‌های مربوط به مشکلات تعاونی‌های گاوداری شیری بود. پایایی ابزار سنجش، پس از روایی‌سنجی توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا همدان و کارشناسان مرکز علمی و کاربردی تعاون، به وسیله آزمون آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت و میزان آلفا ۰/۸۴ به دست آمد که نشان دهنده پایایی ابزار سنجش تحقیق است. جامعه آماری این مطالعه را ۱۰ نفر از اعضای هیئت مدیره تعاونی‌های فعال کشاورزی در بخش دام استان همدان که تا پایان سال ۱۳۹۴ به ثبت رسیده‌اند و تحت نظارت اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان همدان مشغول به فعالیت هستند تشکیل می‌دهند. در بخش آمار توصیفی در این پژوهش از آماره‌هایی هم‌چون، میانگین، نما، میانه، درصد و جدول فراوانی به تناسب مقیاس متغیرها استفاده شده است و به دلیل محدود بودن حجم نمونه تنها به توصیف پرداخته شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که سن اعضا هیئت مدیره تعاونی‌های گاوداری شیری بین ۳۳ سال تا ۸۴ سال متغیر است و میانگین سنی آن‌ها ۵۱/۹۰ سال است. از نظر وضعیت سواد پاسخگویان ۵۰ درصد از افراد مورد مطالعه زیر دیپلم و ۵۰ درصد بالای دیپلم بودند. در خصوص رشته تحصیلی پاسخگویان، ۴۰ درصد مربوط به افرادی است که در شاخه نظری (علوم انسانی، علوم تجربی و علوم ریاضی) تحصیل نموده‌اند. از نظر وضعیت تاهل نیز ۷۰ درصد از آنان متاهل و ۳۰ درصد مجردند (جدول ۱).

- نتایج و بحث

جدول ۱. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ویژگی‌های فردی

ویژگی‌های فردی	فراوانی	درصد	توضیحات
سن	۲	۲۰	میانگین = ۵۱/۹۰
	۲	۲۰	
	۵	۵۰	
وضعیت تاهل	۱	۱۰	انحراف معیار = ۱۵/۹۴
	۳	۳۰	نما = متاهل
رشته تحصیلی	۳	۳۰	نما - شاخه نظری
	۴	۴۰	
	۳	۳۰	دامداری

ماخذ: نتایج تحقیق

- شاخص‌های فنی و عملکردی در تعاونی‌های گاوداری

در این بخش به منظور سنجش مشکلات فنی و عملکردی تعاونی‌های گاوداری شیری از ۱۷ گویه در دو قسمت استفاده شده است. همان طور که یافته‌های جدول (۲) نشان می‌دهد، که از جمله مشکلات و آسیب‌های شاخص‌های فنی و عملکردی در تعاونی‌های گاوداری عدم وجود مسئول فنی - بهداشتی می‌باشد.

جدول ۲- توزیع فراوانی شاخص‌های فنی و عملکردی در تعاونی‌های گاو‌داری

عارضه	درصد		فراوانی		گویه‌ها
	درصد عدم وجود	درصد وجود	عدم وجود	وجود	
*	۸۰	۲۰	۸	۲	وجود مسئول فنی بهداشتی
-	۵۰	۵	۵۰	۵	وضعیت عمومی تاسیسات از نظر نکات فنی و بهداشتی
-	۰	۱۰۰	۰	۱۰	موقعیت تاسیسات از نظر وزش باد

ماخذ: نتایج تحقیق

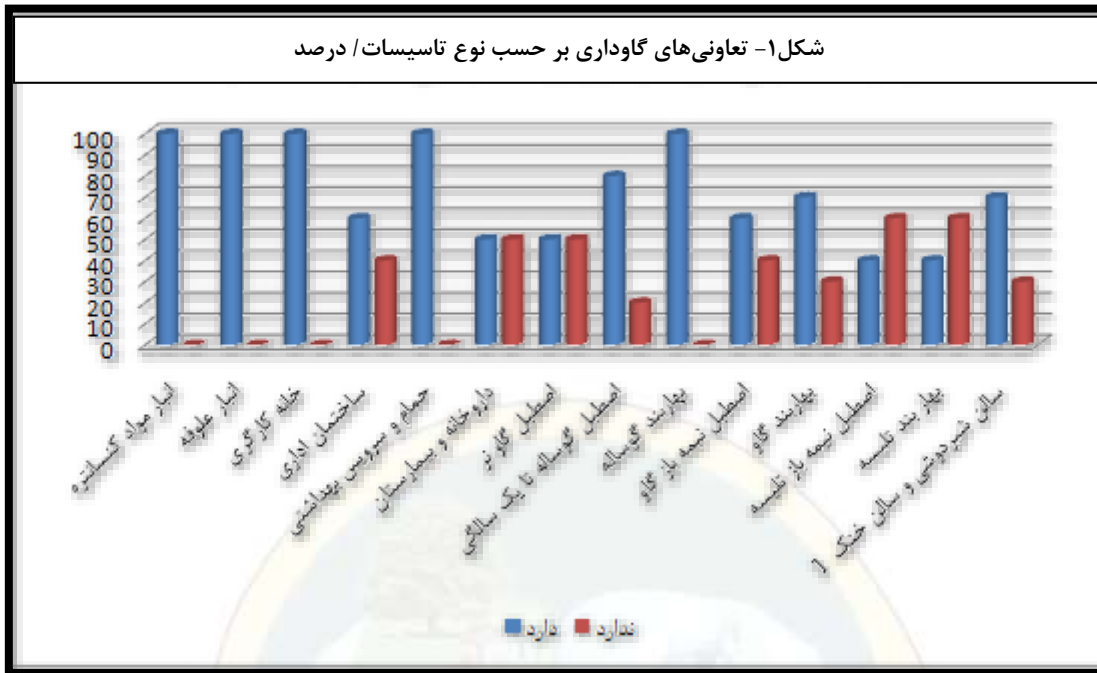
- نوع تاسیسات

با توجه به یافته‌های به دست آمده از جدول (۳) و نمودار (۱)، گاو‌داری‌ها مواردی از قبیل انبار مواد کنسانتره، انبار علوفه، خانه کارگری، حمام و سرویس بهداشتی، بهار بند گوساله با بیشترین فراوانی (۱۰۰ درصد) دارا بودند. اصطبل نیمه باز تلیسه و بهار بند تلیسه از جمله مواردی بودند که در اکثر گاو‌داری‌ها مشاهده نشد و می‌توان این موارد را جز آسیب‌ها و چالش‌های تعاونی‌ها مطرح نمود.

جدول ۳- توزیع فراوانی تعاونی‌های گاو‌داری بر حسب نوع تاسیسات

نوع تاسیسات	دارد		ندارد		نوع تاسیسات
	درصد	فراوانی	درصد	درصد تجمعی	
انبار مواد کنسانتره	۱۰۰	۱۰	۰	۰	انبار مواد کنسانتره
انبار علوفه	۱۰۰	۱۰	۰	۰	انبار علوفه
خانه کارگری	۱۰۰	۱۰	۰	۰	خانه کارگری
ساختمان اداری	۶۰	۶	۴۰	۴۰	ساختمان اداری
حمام و سرویس بهداشتی	۱۰۰	۱۰	۰	۰	حمام و سرویس بهداشتی
داروخانه و بیمارستان	۵۰	۵	۵۰	۵۰	داروخانه و بیمارستان
اصطبل گاو نر	۵۰	۵	۵۰	۵۰	اصطبل گاو نر
اصطبل گوساله تا یک سالگی	۸۰	۸	۲۰	۲۰	اصطبل گوساله تا یک سالگی
بهار بند گوساله	۱۰۰	۱۰	۰	۰	بهار بند گوساله
اصطبل نیمه باز گاو	۶۰	۶	۴۰	۴۰	اصطبل نیمه باز گاو
بهار بند گاو	۷۰	۷	۳۰	۳۰	بهار بند گاو
اصطبل نیمه باز تلیسه	۴۰	۴	۶۰	۶۰	اصطبل نیمه باز تلیسه
بهار بند تلیسه	۴۰	۴	۶۰	۶۰	بهار بند تلیسه
سالن شیردوشی و سالن خنک کننده شیر	۷۰	۷	۳۰	۳۰	سالن شیردوشی و سالن خنک کننده شیر

ماخذ: نتایج تحقیق

ماخذ: نتایج تحقیق

- شاخص‌های بهداشتی در تعاونی‌های گاوداری

در این بخش به منظور سنجش مشکلات بهداشتی تعاونی‌های گاوداری شیری از ۲۶ گویه استفاده شده است. بنا بر نتایج بدست آمده از جدول (۴) نداشتن حوضچه با تشک ضد عفونی ورودی به زایشگاه و گوساله دانی و بیمارستان، نداشتن بیمارستان، نداشتن دفتر ثبت عملیات دامپزشکی، نداشتن سکو یا رامپ تخلیه دام با ارتفاع مناسب، عدم وجود تجهیزات به منظور انجام معاینات، عدم وجود مایه کوبی و آزمایش، نداشتن آزمایشگاه‌های آنالیز مواد غذایی دام، نداشتن حوضچه درب ورودی اصلی، نداشتن کارت بهداشتی معتبر کارگران از مراکز بهداشتی و نداشتن آزمایش آب از نظر میکروبی - شیمیایی اشاره نمود، که در واحدهای تولیدی وجود نداشته و می‌توان دلیل این امر را فرسوده و قدیمی بودن ساختمان و تجهیزات گاوداری ذکر نمود.

جدول ۴- توزیع فراوانی تعاونی‌های گاو‌داری بر حسب شاخص‌های بهداشتی

عارضه	درصد		فراوانی		گویه‌ها
	درصد عدم وجود	درصد وجود	عدم وجود	وجود	
*	۶۰	۴۰	۶	۴	حوضچه با تشک ضد عفونی ورودی به زایشگاه و گوساله دانی و بیمارستان
-	۵۰	۵۰	۵	۵	دفتر ثبت عملیات دامپزشکی
*	۶۰	۴۰	۶	۴	بیمارستان
*	۶۰	۴۰	۶	۴	سکو یا رامپ تخلیه دام با ارتفاع مناسب
-	۴۰	۶۰	۴	۶	اتاق دامپزشکی مجهز به سرویس بهداشتی و رختکن
-	۳۰	۷۰	۳	۷	لباس کار و چکمه مخصوص پرسنل دامپزشکی
-	۴۰	۶۰	۴	۶	حمام ضد کتله و وسایل سمپاشی
*	۵۰	۵۰	۵	۵	تجهیزات به منظور انجام معاینات، مایه کوبی و آزمایش
-	۳۰	۷۰	۳	۷	جایگاه‌های فری استال (جایگاه غرفه ای آزاد)
*	۵۰	۵۰	۵	۵	آزمایشگاه‌های آنالیز مواد غذایی دام
-	۵۰	۵۰	۵	۵	حوضچه درب ورودی اصلی
-	۴۰	۶۰	۴	۶	شیردوشی و چاله شیردوشی
-	۴۰	۶۰	۴	۶	دستگاه شیردوشی ثابت
-	۳۰	۷۰	۳	۷	دستگاه شیر سردکن فعال متناسب با ظرفیت شیر تولیدی
-	۳۰	۷۰	۳	۷	سیستم تامین آب گرم موتورخانه
-	۳۰	۷۰	۳	۷	محل شیردوشی سنگ کاری و یا سرامیک
-	۳۰	۷۰	۳	۷	کف شیردوشی قابل شستشو و ضد عفونی و دارای شیب مناسب
-	۳۰	۷۰	۳	۷	محل استقرار دستگاه شیر سردکن مناسب
-	۴۰	۶۰	۴	۶	ظروف حمل شیر، تانک استیل و یا بیدون فلزی
-	۳۰	۷۰	۳	۷	شستشو و ضد عفونی کامل محل شیردوشی و تجهیزات آن
-	۳۰	۷۰	۳	۷	رعایت ضوابط فردی و ضد عفونی
*	۶۰	۴۰	۶	۴	آزمایش آب از نظر سختی و شیمیایی
*	۶۰	۴۰	۶	۴	آزمایش آب از نظر میکروبی
-	۴۰	۶۰	۴	۶	لباس کار مناسب کارگران در گاو‌داری
*	۶۰	۴۰	۶	۴	کارت بهداشتی معتبر کارگران از مراکز بهداشتی
-	۲۰	۸۰	۲	۸	حوضچه ضد عفونی

ماخذ: نتایج تحقیق

- تامین علوفه از مزارع

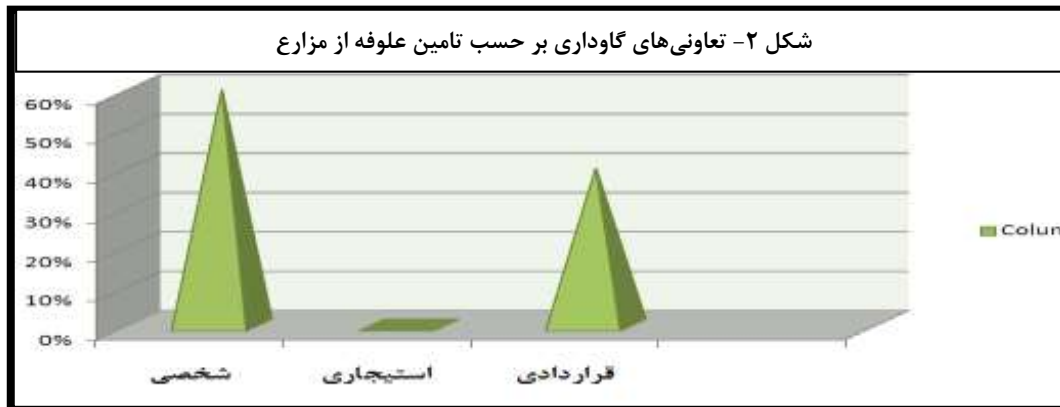
بر مبنای نتایج به دست آمده از جدول (۵) و نمودار (۲)، نشان دهنده این است که ۶۰ درصد از افراد بیان کردند که تامین علوفه آنها برای گاو‌داری شخصی است، این امر نشان دهنده این نکته است که افراد تمایلی برای تامین علوفه خود به شکل قراردادی و استیجاری نداشتند یا به نوعی تمایل کمتری داشتند.

جدول ۵- توزیع فراوانی تعاونی‌های گاوداری بر حسب تامین علوفه از مزارع

تامین علوفه از مزارع	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
شخصی	۶	۶۰	۶۰
استیجاری	۰	۰	۶۰
قراردادی	۴	۴۰	۱۰۰
جمع	۱۰	۱۰۰	-

ماخذ: نتایج تحقیق

- وضع معدوم کردن لاشه‌ها و دام‌های سقط شده

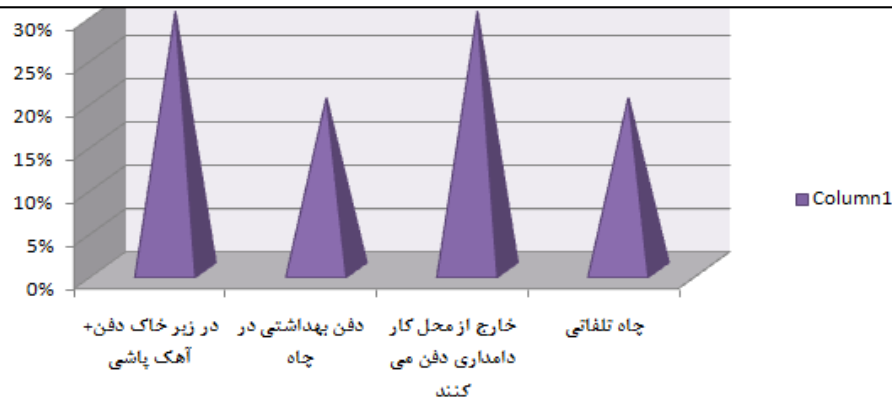
بر مبنای یافته‌های جدول (۶) و نمودار (۳)، نیمی از گاوداری‌ها لاشه‌های خود را در زیر خاک دفن و نیمی دیگر در چاه دفن می‌کنند.

جدول ۶- توزیع فراوانی تعاونی‌های گاوداری بر حسب وضع معدوم کردن لاشه‌ها و دام‌های سقط شده

وضع معدوم کردن لاشه‌ها و دام‌های سقط شده	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
در زیر خاک دفن + آهک پاشی	۳	۳۰	۳۰
دفن بهداشتی در چاه	۲	۲۰	۵۰
خارج از محل کار دامداری دفن می‌کنند	۳	۳۰	۸۰
چاه تلفاتی	۲	۲۰	۱۰۰
جمع	۱۰	۱۰۰	-

ماخذ: نتایج تحقیق

شکل ۳- تعاونی‌های گاوداری بر حسب وضع معدوم کردن لاشه‌ها و دام‌های سقط شده

- طرز انبار کود و محل نگهداری و طریقه حمل

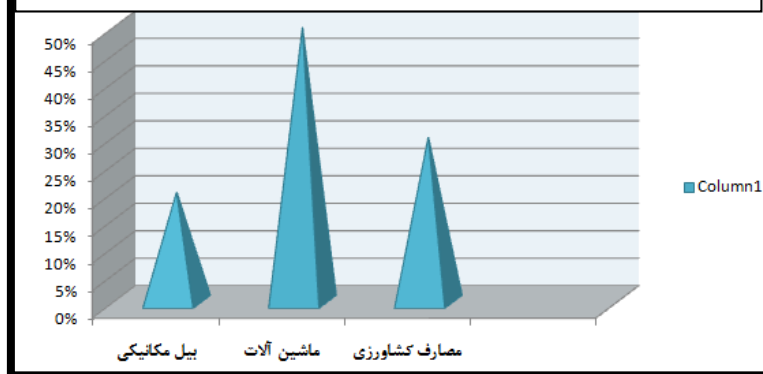
بر مبنای نتایج به دست آمده از جدول (۷) و نمودار (۴)، ۵۰ درصد از گاوداری‌ها با ماشین آلات کود را انبار می‌کنند و تمایل کمتری به استفاده از بیل مکانیکی و مصارف کشاورزی داشتند شاید دلیل این امر را بتوان صرفه جویی در وقت تلقی نمود.

جدول ۷- توزیع فراوانی تعاونی‌های گاوداری بر حسب طرز انبار کود و محل نگهداری و طریقه حمل

طرز انبار کود و محل نگهداری و طریقه حمل	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
بیل مکانیکی	۲	۲۰	۲۰
ماشین آلات	۵	۵۰	۷۰
مصارف کشاورزی	۳	۳۰	۱۰۰
جمع	۱۰	۱۰۰	-

ماخذ: نتایج تحقیق

شکل ۴- تعاونی‌های گاوداری بر حسب طرز انبار کود و محل نگهداری و طریقه

- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

تعاونی‌های کشاورزی از جمله کارآمدترین نظام‌های بهره‌برداری هستند که تعداد قابل توجهی از بهره‌برداران در نقاط مختلف کشور درگیر مسائل آن می‌باشند. بدیهی است بررسی و تحلیل مشکلات این تعاونی‌ها، می‌تواند منجر به ارتقاء سطح کیفی زارعان خرده‌پا شود. لذا تحقیق حاضر به منظور دستیابی به هر گونه برنامه‌ریزی برای توسعه و تقویت تعاونی‌های کشاورزی، نیازمند شناخت دقیق مسائل، مشکلات

پیش روی آنها است. با عنایت به مطالب ذکر شده و همچنین جایگاهی که تعاونی‌های کشاورزی دارد، در این مطالعه به بررسی وضعیت موجود تعاونی‌های کشاورزی در حوزه دام (تعاونی‌های گاوداری) در استان همدان پرداخته شده است. همان‌گونه که از جدول (۸) مشاهده می‌شود، وضعیت تعاونی‌های گاوداری شیری در استان همدان به دو دسته شاخص‌های بهداشتی، فنی - عملکردی تقسیم شده است و هر شاخص مطابق با استانداردها تنظیم شده است که نبود شاخص‌ها در واحدهای تولیدی گواه بر وجود چالش در گاوداری می‌باشد.

- مشکلات و آسیب‌های شاخص بهداشتی:

بنا بر نتایج بدست آمده از آسیب‌های شاخص بهداشتی می‌توان به نداشتن حوضچه با تشک ضد عفونی ورودی به زایشگاه و گوساله دانی و بیمارستان، نداشتن بیمارستان، نداشتن دفتر ثبت عملیات دامپزشکی، نداشتن سکو یا رامپ تخلیه دام با ارتفاع مناسب، عدم وجود تجهیزات به منظور انجام معاینات، عدم وجود مایه کوبی و آزمایش، نداشتن آزمایشگاه‌های آنالیز مواد غذایی دام، نداشتن حوضچه درب ورودی اصلی، نداشتن کارت بهداشتی معتبر کارگران از مراکز بهداشتی و نداشتن آزمایش آب از نظر میکروبی - شیمیایی اشاره نمود، که در واحدهای تولیدی وجود نداشته و می‌توان دلیل این امر را فرسوده و قدیمی بودن ساختمان و تجهیزات گاوداری ذکر نمود آسیب‌های این تعاونی‌ها، مربوط به آسیب‌های اقتصادی و ساختاری است؛ لذا حمایت دولت به ویژه در مراحل اولیه تشکیل تعاونی از اهمیت بالایی برخوردار است. بنابراین دولت می‌بایست نسبت به تامین سرمایه اولیه چه به صورت یارانه‌ای و چه به صورت ارائه تسهیلات با سود کم اقدام نماید. بدیهی است حمایت از تعاونی‌ها باید در سقف زمانی مشخص صورت گیرد تا از وابستگی تعاونی به دولت جلوگیری شود. بر مبنای این یافته جهت توانمندسازی تعاونی‌های گاوداری پیشنهاد می‌گردد که دولت و بانکها همکاری و حمایت لازم را با واحدهای تولیدی داشته باشند تا تسهیلات برای نوسازی ساختمان‌ها و تجهیزات گاوداری مهیا گردد.

- مشکلات و آسیب‌های شاخص فنی و عملکردی:

همچنین بر مبنای نتایج بدست آمده از آسیب‌های شاخص‌های فنی و عملکردی، عدم وجود مسئول فنی بهداشتی و اصطبل نیمه باز تلیسه و بهار بند تلیسه اشاره نمود که در گاوداری‌ها وجود نداشتند. به دلیل سطح پایین سواد و بی‌تجربگی اعضا تعاونی است یک شرکت تعاونی بدون آموزش به زودی خصوصیات و مشخصاتی که معرف تعاون است را از دست می‌دهد. تا زمانی که اعضا شرکت تعاونی که عناصر اصلی آن می‌باشند مفهوم تعاون و شرکت تعاونی را درک نمایند و آموزش‌های لازم را در این خصوص نبینند؛ نمی‌توان انتظار پیشرفت واقعی شرکت تعاونی را داشت. بنابراین، باتوجه به این‌که اداره شرکت‌های تعاونی به دست اعضا آن است، هنگامی به هدف‌های اقتصادی و اجتماعی خود می‌رسند که اعضا آن از آموزش‌های لازم برخوردار باشند. در نتیجه، با بهره‌گیری از آموزش، فرصت‌های بیشتری برای رشد و پیشرفت شرکت تعاونی فراهم می‌شود.

جدول ۸- وضعیت تعاونی‌های گاوداری شیری در استان همدان (در یک نگاه)

آسیب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود نداشت	حوضچه با تشک ضد عفونی ورودی به زایشگاه و گوساله دانی و بیمارستان	وضعیت تعاونی‌های گاوداری شیری در استان همدان
آسیب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود نداشت	بیمارستان	
آسیب	در نیمی از واحدهای موجود و در نیمی دیگر وجود نداشت	دفتر ثبت عملیات دامپزشکی	
آسیب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود نداشت	سکو یا رامپ تخلیه دام با ارتفاع مناسب	
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	اتاق دامپزشکی مجهز به سرویس بهداشتی و رختکن	
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	لباس کار و چکمه مخصوص پرسنل دامپزشکی	
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	حمام ضد کتله و وسایل سمپاشی	
آسیب	در نیمی از واحدهای موجود و در نیمی دیگر وجود نداشت	تجهیزات به منظور انجام معاینات، مایه کوبی و آزمایش	
آسیب	در نیمی از واحدهای موجود و در نیمی دیگر وجود نداشت	آزمایشگاه‌های آنالیز مواد غذایی دام	
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	جایگاه‌های فری استال (جایگاه غرفه ای)	
آسیب	در نیمی از واحدهای موجود و در نیمی دیگر وجود نداشت	حوضچه درب ورودی اصلی	
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	حوضچه ضد عفونی	
آسیب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود نداشت	کارت بهداشتی معتبر کارگران از مراکز بهداشتی	
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	لباس کار مناسب کارگران در گاوداری	
آسیب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود نداشت	آزمایش آب از نظر میکروبی - شیمیایی	
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	رعایت ضوابط فردی و ضد عفونی	

شاخص‌های بهداشتی

مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	ظروف حمل شیر، نانک استیل و یا بیدون فلزی	شاخص‌های فنی	وضعیت تعاونی‌های گاو‌داری شیری در استان همدان
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	محل استقرار دستگاه شیر سردکن مناسب		
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	محل شیردوشی سنگ کاری و یا سرامیک		
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	کف شیردوشی قابل شستشو و ضدعفونی و دارای شیب مناسب		
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	سیستم تامین آب گرم موتورخانه		
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	دستگاه شیر سردکن فعال متناسب با ظرفیت شیر تولیدی		
آسیب	در نیمی از واحدهای موجود و در نیمی دیگر وجود نداشت	اتاق مخصوص تعویض لباس و چکمه پرسنل و مراجعه کنندگان		
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	شیردوشی و چاله شیردوشی و دستگاه شیردوشی ثابت		
آسیب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود نداشت	وجود مسئول فنی بهداشتی		
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	وضعیت عمومی تاسیسات از نظر نکات فنی و بهداشتی		
آسیب	در اکثر واحدهای تولیدی اصطبل نیمه باز تلیسه و بهار بند تلیسه وجود نداشت	نوع تاسیسات		
مناسب	در اکثر واحدهای تولیدی وجود داشت	موقعیت تاسیسات از نظر وزش باد		

ماخذ: نتایج تحقیق

فهرست منابع

- ابطحی، ح. و کاظمی، ب (۱۳۷۹). بهره‌وری، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ص ۲۱۸.
- اسدی بروجنی، ا. (۱۳۸۷). بررسی علل و عوامل موفقیت و عدم موفقیت تعاونی‌ها در استان چهارمحال و بختیاری، کارنامه پژوهشی وزارت تعاون ۱۳۸۶، تهران: خوشبین.
- آگهی، ح.، حمد حیدری، ش. و لشکری، م. (۱۳۸۶). ارزیابی مشارکتی تعاونی تولید روستایی با استفاده از رهیافت PRA (مطالعه موردی تعاونی تولید فرزین استان لرستان)، جهاد، سال ۲۷، شماره ۲۷۷، ص ۱۲۸-۸۳.
- امینی، ا. م.، زینل همدانی، ع. و رمضانی، م. (۱۳۸۷). ارزیابی مهمترین مؤلفه‌های درون سازمانی در موفقیت شرکت‌های تعاونی مرغداران تهران، علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۲ (۴۳).
- امینی، ا. و صفری شالی، ر. (۱۳۸۱). ارزیابی تاثیر آموزش در موفقیت شرکت‌های تعاونی مرغداران، علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، ۶ (۲)، ص ۲۸-۱۷.

- امینی، ا. و رضانی، م. (۱۳۸۵). بررسی عوامل موثر در موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی مرغداران گوشتی استان اصفهان. *مجله‌ی علوم و فنون کشاورزی*، ۱۰(۱)، ص ۱۳۵-۱۲۱.
- بذرافشان، ج. و شاهین، ح. (۱۳۸۹). آسیب‌شناسی تعاونی‌های تولید روستایی در ایران، *مجموعه مقالات چهارمین کنگره جغرافی‌دانان جهان اسلام*، ایران.
- پهلوانی، م.، کریم، م. ح. و قربانی، ح. (۱۳۸۷). بررسی و نظر سنجی درباره مشکلات و تونمندی‌های بخش تعاون در استان سیستان و بلوچستان، *روستا و توسعه*، سال ۱۱، شماره ۱، ص ۱۲۹-۱۰۱.
- حضرتی، مجید؛ مجیدی، بتول و رحمانی، بیژن (۱۳۸۹)، شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های کشاورزی در توسعه اقتصاد روستایی بخش مرکزی شهرستان خدابنده، *تعاون*، سال ۲۱، دوره جدید، شماره ۳، صص ۱۰۹-۸۹.
- خلت، ع. و زمانی، غ. (۱۳۹۰)، آسیب‌شناسی فعالیت‌های تعاونی آبخیزداری پریزون با استفاده از تحلیل SWOT، *دومین همایش ملی توسعه پایدار روستایی*، تیرماه ۱۳۹۰، دانشگاه بوعلی سینا.
- سعدی، ح. (۱۳۸۸)، بررسی اثرات تعاونی‌های تولید کشاورزی در استان همدان، *مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، دوره ۲-۴، شماره ۴، ص ۶۸-۵۷.
- شعبانعلی فمی، ح؛ چوپچیان، ش؛ رحیم‌زاده، م. و رسولی، ف. (۱۳۸۵)، شناخت و تحلیل سازه‌های موفقیت شرکت‌های تعاونی زنان در ایران، *مطالعات زنان*، ۴(۲)، ص ۱۰۹-۸۹.
- شیرانی بیدآبادی، فرهاد؛ عباسیان، مجتبی و کریم، محمد حسین (۱۳۸۶)، بررسی بهره‌وری تعاونی‌های طیور در استان سیستان و بلوچستان مطالعه موردی سیستان. *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال ۱۵، شماره ۶۰، صص ۱۰۲-۸۷.
- صالحی، ص. (۱۳۹۰)، بررسی وضعیت اجتماعی-اقتصادی دامداران، *فصلنامه تعاون و کشاورزی*.
- عیدی، س. و سعدی، ح. (۱۳۹۰)، عوامل موثر بر موفقیت تعاونی‌ها در استان چهارمحال و بختیاری، *مجموعه مقالات دومین همایش ملی توسعه پایدار روستایی*، دانشگاه بوعلی سینا، ۱۵ و ۱۶ تیرماه، همدان.
- قدیری مقدم، ا. و نعمتی، ا. (۱۳۹۰)، اولویت‌بندی تنگناهای پیش‌روی تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان مشهد با تأکید بر نظام بازاریابی (کاربرد معیار آنتروپی)، *نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)*، جلد ۲۵، شماره ۱، ص ۸۴-۷۶.
- کریمی، ع. (۱۳۸۸)، آثار تعاونی‌های تولید کشاورزی در فرایند تولید، *ویژه‌نامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، ۳۱، ۴۵-۱، ص ۲.
- گروسی، س. (۱۳۸۷)، بررسی مسائل و مشکلات تعاونی‌های زنان شهر کرمان و ارائه راهکارها، *کارنامه پژوهشی وزارت تعاون ۱۳۸۶*، تهران: خوشبین.
- لطیفیان، ا. (۱۳۸۵)، بررسی عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزی استان خراسان بزرگ، *دانشور رفتار*، سال ۱۳، شماره ۲۰، صص ۸۴-۶۱.
- محرم‌نژاد، ن. و مافی، ا. (۱۳۸۸)، بررسی نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدها و فرصت‌های اجرای اصول جنگل در جنگل‌های شمال ایران، *فصلنامه علوم تکنولوژی و محیط زیست*، دوره یازدهم، شماره ۴، صص ۱۷۲-۱۴۹.
- محمدی، البرز (۱۳۸۹)، نقش تعاونی‌های دام و طیور در توسعه صنعت دام و طیور، *صنعت مرغداری*، سال ۲۰، شماره ۱۱۸، صص ۶-۳.
- محمودی، وحید و صمیمی فر، قاسم (۱۳۸۴)، تعاون و توسعه، *دو ماهنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، شماره ۲۱۷، صص ۱۸۴-۱۷۰.
- ناهید، م. (۱۳۶۴)، نقش شرکت‌های تعاونی در پیشرفت و توسعه کشاورزی، تهران: انتشارات آموزش و تحقیقات تعاونی.
- نیکوگفتار ظریف، ن (۱۳۸۲)، بررسی عوامل مرتبط با ارتقای بهره‌وری در صنایع روستایی، وزارت جهادکشاورزی (مطالعه موردی استان تهران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران.
- نکویی نایینی، ع. و محمدی، ا. (۱۳۹۰)، بررسی میزان مشارکت اعضا و تاثیر آن در موفقیت تعاونی‌های روستایی شهرستان اصفهان، *فصلنامه اجتماعی تعاون*، ۲۲(۸)، صص ۵۳-۳۷.

- Allahyari, M. (2008), "Factors affecting the success of fisheries co- management as perceived by guilan`s fishermen", *Journal of Applied Sciences*, 183-187.
- Bhuyan, S.; Leistriz, F. L. & Cobia, D. W. (2000), "Nonagricultural cooperatives in the U.S.: Roles, difficulties, and prospects, Ag. Econ. Research Report", No.388, Dept. of Agricultural Economics, North Dakota State University, Fargo, ND, April.
- Bruynis, C. , Goldsmith, P. D., Hahn, .E and Taylor, W. (2001), "Critical Success Factors for Emerging Agricultural Marketing Cooperatives", *J. Coop*: 14-24. <http://netfiles.uiuc.edu/pgoldsmi/www/articles-journals/Bruynis.pdf>.
- Brookings, D. (2009), south dakota cooperative fish and wildlife plains bios tress laboratory 138, SD 57007.
- Raney,E. (2008), "research in two cooperative research units: south Dakota state university and montana State university", s.geological survey headquarters. reston, virginia.
- Russoa, C., Weatherspoon,b., and etall, D. (2000), "Affects of managers power on capital structure: a study of Italian agricultural cooperatives", *International Food and Agribusiness Management Bhuyan, S. Grower and manager issues in fruit and vegetable cooperatives, Annual Meeting, Available at Internet: <http://www.agecon.kus.edu/accc/ncr194>*.
- Ortmann, G.F. & King, R.P. (2007), "Agricultural cooperatives II: Can they facilitate access of small-scale farmers in South Africa to input and product markets? ", *Agrekon*, 46 (2), 219-244.
- Unal, V. U., Guclusoy, H., and Franquesa, R., (2009), "A comparative study of success and failure of fishery cooperatives in the Aegean, Turkey", *Journal of Applied Ichthyology*, 25: 349-400.
- UTS. (2006), "Financing and Co- operative Legislation- Walking a tight-ropt", Online: <http://www.business.uts.edu.au/cacom/article/commentaries/cooplegislation.html>.
- UWCC. (2006), "Farmers Cooperative and the City of Keota, Iowa: A Case Study", University of Wisconsin. Center for cooperative. Online: <http://www.uwcc.wisc.edu/info/fra/keota.html>.